

Karsai Lucia¹: Gyermek- és ifjúkori emlékirat²

(III. rész „Szerelem – háború”, részlet)

A részletet sajtó alá rendezte, a lábjegyzeteket készítette unokája, Várkonyi-Karsai Zsuzsa 2021 januárjában.

1944. november 4-ét, a születésnapomat, az tette számunkra örök emlékezetűvé, hogy ezen a napon megmentettem Laci³ életét.

Előző nap nálunk beszéltek meg Justus Gyurival,⁴ hogy 4-én délután 2 és 3 között találkoznak a Margit-híd pesti hídfőjénél. Ebéd közben valami egészen szokatlan nyugtalanság vett erőt rajtam, kérlelni kezdtem, hogy ne menjen el. Hivatkoztam a születésnapomra, arra, hogy ma maradjunk együtt, - a végén még sírni is kezdtem, március 19-e⁵ óta talán először, - soha semmit még így nem kértem tőle! Laci először csodálkozott, aztán bosszankodott, de végül engedett. Nem ment el. Két óra után rosszkedvűen lézengtünk a bezárt lakásban, - én mindenesetre eldugtam Laci kalapját, nehogy meggondolhassa magát, - azután óriási dörrenés hallatszott. Pár perc múlva megszólalt a telefon. Justus Gyuri jelentkezett, rémülten kérdezte: /én vettem fel a kagylót, / ugye, Laci még nem indult el? – felrobbant a Margit-híd⁶... Anyám utólag fakadt sírva a gondolatra, hogy Laci, ha én nem rendezek jelenetet, pontosan akkor lett volna a hídon!

¹ [Karsai \(szül. Widmar\) Lucia](#) (1927 - 1984) műfordító, szinkron dramaturg.

Első férje volt [Karsai Elek](#) (1922-1986) történész, levéltáros. Karsai Lucia az 1960-as években, már válóperük után kezdte használni eredeti családi neve helyett az első férje vezetéknévét.

Apja: [Antonio Widmar](#) (1899 – 1980) olasz diplomata, műfordító, többek között olaszra fordította Madách Imre: Ember tragédiája c. művét, Babits Mihály barátja. Anyja: Kolozs Irén (1904-1992), művészneve: [Sziráky Judith](#), író, a *Nyugat* második nemzedékének tagja.

² A 98 oldalas emlékiratot Karsai Lucia kb. 1965-66-ban írógéppel írta, eddig egyetlen részlete sem került publikálásra.

³ Laci: [Hárs László](#) (1911 - 1978) író, költő, újságíró, Sziráky Judith második férje. Karsai Lucia nevelőapja, később gyermekeinek nevelő nagyapja. Itt most, a Széll Kálmán téren mint szökött zsidó munkaszolgálatos bujkál. Lásd továbbá: 19. lábjegyzet.

⁴ [Justus György](#) (1898-1945) zeneszerző. Hárs Lászlóval valószínűleg a Szalmás-kórusban ismerkedtek meg, Hárs nekik is írt munkaszolgalmi dalszövegeket. A Justus és Hárs által közösen írt zenés játék (Szóló) előadatlan maradt.

⁵ 1944. március 19: [Magyarország német megszállása](#).

⁶ A német utászok által aláaknázott [Margit-híd](#) 1944. november 4-én, Szálasi Ferenc „Nemzetvezető” esküvétele napján délben véletlen baleset következtében robbant fel. Valószínűsíthető, hogy a Hárs-Justus találkozó is délre (és nem délután 2 órára) volt megbeszélve.

Így éltünk Karácsonyig. Karácsony este magunkra maradtunk anyámmal. A fiúk⁷ elmentek Tamás⁸ szüleihez, akik Ervin⁹ nagynénjével együtt a Gugger-hegyen¹⁰ bujkáltak, Laci pedig anyját és húgát látogatta meg. Ő másnap hajnalban még haza tudott jönni, - de a Gugger-hegyről a Széll Kálmán-térig¹¹ már csak február 3-án jöhettek a fiúk.

Az ostrom¹²... Pince nem volt a házban. A házmasterlakás konyhájába költöztünk le, azzal a nyilas családdal együtt, akiket szegény Ágnesék¹³ elhagyott lakásába költöztettek kevészel azelőtt. Laci apámtól kapott kiváló olasz irataival¹⁴ addig nem volt probléma, - de ekkor nyilaséknak feltűnt, hogy ez az olasz fiatalember soha nem beszél olaszul. Rendben van, fiumei, tud magyarul, de hát ők annyira szeretnék az olasz beszédet hallgatni! Hogy gyanújuk ne fokozódjék, azt találtuk ki, hogy Laci éjszakánként részleteket tanult meg az első kéznél lévő olasz könyvből, - a Pinocchio volt az, - s reggelenként élénk társalgást folytattunk. Én mondtam, ami éppen eszembe jutott, anyám rémületére olykor a nyilas családot szidalmaztam dallamos olasz káromkodásokkal fűszerezve nézeteim kifejtését, Laci pedig a Pinocchio-szemelvényekkel válaszolt.

Végig nagyon nyugodt voltam... elég volt Laci életének november 4-én történt csodálatos megérzéseimmel történt megmentésére gondolnom, s arra, hogy ugyanígy megérezném azt

⁷ A „fiúk” alatt itt a Karsai Lucia baráti társaságához tartozó Keleti Tamást és Rozsnyai Ervint kell érteni.

⁸ [Keleti Tamás](#) (1927-1989) biokémikus, a biológia tudományok doktora. Karsai Lucia baráti társaságához tartozott az Olasz Gimnáziumban.

A budapesti Olasz Gimnáziumról, hivatalos nevén Budapesti Savoyai Jenő Olasz Király Iskola, VI. kerület, Teréz krt. 9., lásd [Józsa Judit és Pelles Tamás tanulmányát](#).

⁹ [Rozsnyai Ervin](#) (1926 - 2012) filozófus, történész, költő. Karsai Lucia iskolatársa az Olasz Gimnáziumban. Első komoly szerelme.

¹⁰ Mai nevén: [Látó-hegy](#).

¹¹ XII. kerület, Széll Kálmán tér 12. I. em. 3., itt lakott Sziráky Judith és Karsai Lucia 1935-45 között.

A kutatás során Budapest Főváros Levéltára (BFL) rendelkezésre bocsátotta a vonatkozó lakásíveket, amelyek közül 3-at függelékben csatolok. Ezúton szeretnék köszönetet mondani Lugosi Andrásnak, a BFL főlevéltárosának önzetlen segítségéért.

¹² [Budapest szovjet ostroma](#) 1944. december 25-től 1945. február 13-ig tartott.

¹³ Vámosi (Wamoser) Ágnes (1928 – 1944/5) Karsai Lucia barátnője, zsidó származású, kikeresztelkedett szomszédja a Széll Kálmán téri házban. 1944 decemberében deportálták a ravensbrücki koncentrációs táborba, ott vesztette életét. Szüleinek a IV. (ma V.) Váci u. 10. sz. alatt volt kelengyeszalonjuk.

Ehhez lásd még a függelékben csatolt lakásíveket.

Az 1941-es népszámlálási lakásíveken a kikeresztelkedett, de az [1939. évi IV. tc.](#) alapján zsidónak minősülők neve mellé jól látható kis „i” betűt írtak piros ceruzával. Noha Ágnes és családja esetében ez elmaradt, valószínűsíthető, hogy gyanúsak voltak (feljelenthették őket), ezért voltak piros aláhúzások a lakásívükön. Ágnes nagymamájának lakásívén szerepel a kis „i”- betű és vallását „izr.” (izraelita) javították.

¹⁴ Amikor [Pietro Badoglio](#) (1871-1956) olasz miniszterelnök átállt a Szövetségesek oldalára (1943. szeptember 9.), Magyarországon kettészakadt az olasz követség egy fasiszta „Mussolini követségre” és egy antifasiszta „Badoglio követségre”, és Antonio Widmar a „Badoglio követség” ügyvivője lett. A régi követségről az új Naphegy utcai épületbe több pecsétet és bélyegzőt magával vitt, amelyek révén életmentő hamis papírokkal tudták segíteni az üldözötteket.

is, ha Ervinnek, Tamásnak, Sergionak¹⁵ baja lenne. Ezért meglehetősen nyugodt voltam. Nem, egyáltalán nem tudtam megérteni anyám állandó hisztériás rohamait, ő sem értette az én nyugalmamat. Így hát – ha éppen nem a Bibliát olvastam, az egyik ablakba húzódva, - akkor mindig Lacival voltam. Egy idő múlva meguntuk a Pinocchiot, s felcseréltük Manzoni-val.¹⁶ Ma is emlékszem, hogy egyedül ezzel tudtuk néha megnevetetni anyámat, amikor Laci mondta, mondta hallatlan igyekezettel a Promessi sposi¹⁷ első oldalait, - én is megtanultam vele, annyit hallottam: „*Quel ramo del lago di Como che volge á mezzogiorno, ha due catene di monti, tutto a seni e golfi, a secondo dello sporgere*”¹⁸ ... igen, így volt.

Aztán - eljött február 3-a. Kora reggel két barátságosan mosolygó, fehér hóköpenybe öltözött szovjet katona ölelte át Lacit, aki elsőként rohant felénk a havas udvaron, Ukrajnában tanult orosz szókinccsel üdvözölve őket.¹⁹ A nyilas család felemelt kezekkel állt, - ezen mindannyian hangosan neveltünk. Aztán kenyeret hoztak, meg csokoládét, anyám megvarrta az egyiknek szakadt kabátujját.

És délután – megjöttek a fiúk. Együtt jött Ervin és Tamás, - milyen éles ma is a kép! A díványon feküdtem a szűk kis házmesterlakás konyhájában, ők beléptek, felugrottam – aztán Ervin karjaiban voltam, ott mindenki előtt megcsókoltuk egymást úgy, igen, akkor abban a percben is erre kellett gondolni, - pontosan úgy, mint 43 őszén a Városmajori padon. Máig is azt hiszem, hogy anyám azt a csókot nem vette észre. Hiszen ő közben Tamás kézcsókját fogadta, én azután természetesen őt is megcsókoltam, - nem, nem látta a különbséget! A fiúk elmondták hogyan rekedtek a Gugger-hegyen Karácsony este, - a János-kórházig majd' minden nap legyalogoltak, és ma végre sikerült továbbjutni. Könnyes nevetéssel mesélték, hogy Ervin a Fogasnál behunyta a szemét, belekarolt a barátjába, s arra kérte, hogy vezesse a házunkig. Csak akkor szóljon neki, ha már látja, hogy épségben van, mert ha nem... Az épen maradt ház kapujában nyitotta csak ki a szemét.

Ezzel véget ért az ostrom – de a háború még nem. Február 13-ig a fiúk minden nap eljöttek, felmentünk az alig romos lakásba, - csak az éjszakák voltak borzalmasak. A szenespincében, szénkupacok közé elbástyázva „aludtunk” majd' minden éjszaka, anyám, én, a nyilasék 18 éves lánya, majd pár nap múlva az állapotos házmesterné is, mert kiderült, hogy még neki is

¹⁵ [Sergio Failoni](#) (1890- 1948) karmester fia. Karsai Lucia baráti társaságához tartozott az Olasz Gimnáziumban.

¹⁶ [Alessandro Manzoni](#) (1785-1873) gróf, költő.

¹⁷ Magyar címe: „[A jegyesek](#)”.

¹⁸ „*A Como tó azon ága, mely délfele terjed két meg nem szakított hegyláncz közt, s ezekben való be- és kinyomulása által egy csomó öblöt képez, egyszerre összeszorul s jobbról egy hegyfok és balról sík partvidék közt folyam alakját veszi fel.*” Fordította: Beksics Gusztáv.

¹⁹ Hárs László 1942-1943-ban Kijevben (Ukrajna) volt munkaszolgálatos. A családi legendárium szerint volt egy bajtársuk, annak apja olyan gazdag volt, hogy valamikor a [voronyezsi áttörés](#) után, 1943 tavaszán az egész századot haza tudta hozatni, „szabadságra”. Hárs, aki akkoriban a *Népszava* kulturális rovatánál volt újságíró, valószínűleg SZDP-s (Szociáldemokrata Párt) kapcsolatait is felhasználva többé nem vonult be, tehát katonaszökevénynek minősült. Widmar és Sziráky akkor már évek óta különváltak éltek, és Sziráky, a nyilas uralom idején szerelméért nagy kockázatot vállalva, a Széll Kálmán téri kis lakásban bújtatta el.

veszedelmes a lakásban maradni.²⁰ Rettenetes volt, - ez volt a legrettenetesebb, az nem, hogy elvitték az óráinkat, anyám perzsabundáját, - s egyik délután, március 19. óta nem sokadszor – én is elvesztettem legendás hírű nyugalmamat. Laci ült mellém természetesen, amikor fejemet a díványpárnába temetve sírni kezdtem, - s hosszan beszélgetett velem mindarról, amit a kérdésem kavart fel benne:

- *Mondd, hát ezért volt? Ezt vártuk? Hiszen most éppúgy kell bújni és félni és reszketni a csengetéstől, sőt dörömböléstől!*

Február 12-e estéjén újra megjelent az első két fehérköpenyes katona, nevetve mesélték, hogy ők most pár napra elmennek, de aztán végleg visszajönnek, s akkor Budapest már egészen szabad lesz... 13-án az emeletről, a lakásunkból néztük a harcot. A Várból a Hűvösvölgy felé kitörő német csapatok egy része a Városmajorban ütközött össze a szovjet katonasággal,²¹ - mi remegve figyeltük, hogy a nyilas család felnőtt tagjai kiszaladtak az utcára, s egy-egy német katona kabátját elkapva próbálják nekik magyarázni, hogy ebben a házban egy szökött zsidó munkaszolgálatost bújtatnak! Mert az első szovjet katona megérkezésének napján természetesen Lacival eldobtuk a Pinocchiot és a Manzont is, - de szerencsére nem lett baj, azoknak a németeknek már más gondjuk volt, mint szökött munkaszolgálatosokat keresni.

Február 20-án mentek át a fiúk, kérésemre, Pestre, megkeresni apámat. Másnap apám is megérkezett, - utánam azonnal Lacival ölelkezett össze, azután a március 19-re emlékeztető nyugodt, de határozott hangon szólított fel minket, hogy csomagoljunk, átvisz minket magával. Itt nem maradhattok – magyarázta, Lucetta nincsen biztonságban, s Laci is nyilván el akarja kezdeni a munkát, odaát már dolgozik a Szociáldemokrata Párt. – Igen, ezek döntő érvek voltak. Anyám is csak rövid ideig ellenkezett, azután szabályos batyuba kötöttük a legszükségesebb ruhadarabokat, s apám csónakon átvitt minket Pestre. Hosszú gyaloglás után érkeztünk a Kaas Ivor utcába, ahol apám a házat, amelyben lakott²², az olasz kolónia házának nyilvánította, ott éjjel-nappal orosz őrség vigyázott ránk.

Ez nagyon jó volt. Anyám ugyan nehezen nyugodott bele abba, hogy apám lakásában, sőt, - Irénnel²³ együtt kell laknia, de hamarosan nagyon megbarátkoztak, /én Irént már azelőtt is szerettem, / különösen akkor, amikor kiderült, hogy apám nem lakik velünk az V. emeleten, hanem a II.-on, - új szerelmével, akit én mint angol tanárnőjét ismertem már vagy egy éve. Azért voltunk épp elegendő nélküle is. A kétszobás lakás valódi tömegszállássá alakult, hármunkon kívül Irén, két volt francia hadifogoly, négy menekült francia partizán, a követség két néger²⁴ inasa, az egyik Mauthausenbe deportált Badoglio-követségi tisztviselő lánya és

²⁰ Az ostrom alatt és után a szovjet katonák százezres nagyságrendben követtek el nemi erőszakot Budapesten is. Lásd bővebben: [Pető Andrea tanulmányát](#).

²¹ 1945. február 13-án a Várba beszorított német és magyar csapatok megkísérelték a kitörést, többségüket lemészárolták. Bővebben lásd: [itt](#).

²² Ma: V. kerület, Nyáry Pál utca 10.

²³ Antonio Widmar sok évvel fiatalabb barátnője.

²⁴ A „néger” szónak az emlékirat keletkezésekor nem volt pejoratív jelentése, sötét bőrű személyt jelöl.

felesége, - és apám két hatalmas, gyönyörű, többszörös díjnyertes pulikutyája. Meg kell mondanom, hogy a tömeg láttára sem tudtam osztani anyám kétségbeesését. Lacival együtt azonnal hozzáláttunk a rendcsináláshoz, Irén igazán örült nekünk, - az egész ház igen kedélyes életet élt így együtt, - mert a többi lakásban is körülbelül így állt a helyzet, a régebbi lakók befogadták azokat az olaszokat, akiket apám odatelepített, a III. emeleten közös konyhánk volt, onnan hoztuk el a rettenetesen rossz, s találgatni valóan felismerhetetlen háború utáni ételeket. De nekem mindez nagyon tetszett. Élveztem, hogy egy házban lakom apámmal, naponta láthatom, akkor már ott laktak Failoniék is, /Maria a fiaival, / több volt iskolatársam is, - és biztonságban voltunk még ha hatodmagunkkal is a szobában, ágyban és nyugodtan, a dörömbölésektől való félelem nélkül lehetett aludni! A Bibliát eltettem. Az első ott töltött esténken már a Tonio Kröger²⁵ olvastam... gyertyaláng fénye mellett.

Béke volt. S a legszebb esték voltak. Apró, füstös olajmécsesek mellett üdögéltünk az összezsúfolt szobában, énekeltünk, verseket mondtunk, gramofonoztunk, bizony néha még táncoltunk is. Ervinék sokszor velünk voltak ezeken az estéken, én néha a zongorához ültem, s kísértem a mindenféle nyelven szóló dalokat. A négerek is énekeltek, aztán a házban hamarosan híre ment, hogy a „két Widmarné” /a másik Irén volt a ház szemében, / lakásán valóságos műsoros estélyek folynak, sok vendég is feljött hallgatni a hangversenyeinket. Lassan odaszoktak a ház őrségét ellátó orosz katonák is, s édes orosz dalaikkal kiegészítették addigi műsorainkat. Egyikük, a magas szőke Ványa gyönyörűen énekelt, és harmonikával kísérte, felejthetetlen emlékek ezek is... Kalinka²⁵, azóta sem tudom meghatódás nélkül hallgatni.

Igen, béke volt.

Budapest., V. ker., Kaas Ivor utca 10.
(kép forrása: [itt](#))

²⁵ Ismert orosz [népies dal](#).